

LÖNEDAG. Arbetare från en textilfabrik firar med öl utanför de nedslitna baracker de bor i. Det har de bara råd med en gång i månaden. Lönen räcker knappt till det mest nödvändiga.

Kambodja Textilindustrin är motorn som får Kambodjas ekonomiska hjul att snurra. Men de kläder som säljs billigt i väst har en mänsklig kostnad. I huvudstaden Phnom Penh vittnar sömmerskor om eländiga arbetsvillkor och löner som inte går att leva på.

SPARTANSKT. En textilarbetare vilar på

Phen Chanthou i Phnom

Sokny Say, ordförande för kambodjanska Free Trade Union, håller upp en blodig skjorta och kavaj. Kläderna tillhörde en av fackförningens förtroendevalda. Han hade haft ett möte med ledningen för ett textilföretag. När han lämnade fabriken väntade män med järnrör.

– Det här var några år sedan, säger hon. För närvarande utsätts vi inte för den här typen av fysiska attacker. I stället använder företagen domstolsväsendet för att attackera oss.

Textilindustrin är motorn som håller i gång Kambodjas ekonomiska hjul. Sektorn sysselsätter omkring 700 000 personer, nästan uteslutande kvinnor, och står för 70–80 procent av landets exportintäkter.

Köparna är storföretag – som Adidas, Calvin Klein och Levi's – som inte själva äger fabriker där deras kläder tillverkas. Beställarna lockas av låga produktionskostnader, men i Kambodja har hårda och stundtals blodiga konflikter brutit ut när de som jobbar har krävt högre löner.

Free Trade Unions dåvarande ordförande **Chea Vichea** sköts till döds en januarimorgon 2004. Ytterligare två tongivande medlemmar mötte samma öde under åren som följde. Samtidigt har de massiva strejker som flera gånger stängt ned stora delar av textilindustrin mötts av hård repression. Den senaste strejken kring årsskiftet 2013–2014, avslutades först efter att sex arbetare dödats när polisen öppnade eld under en sammandrabbning. Human Rights Watch har kallat polisens skjutande "urskillningslöst".

Förhandlingar inleddes

Väldet fick Kambodjas styre att reagera. För att skapa stabilitet i den för ekonomin så viktiga sektorn inrättades en förhandlingsmekanism där regeringen, arbetsgivare och fackförbund möts för gemensamma lönesamtal. 2016 års förhandlingar har precis avslutats och i januari kommer minimilönen att höjas från 140 till 153 dollar i månaden.

– Vi är missnöjda, vi krävde minst 180 dollar, säger Sokny Say.

– Arbetsgivarna säger alltid att lönen inte behöver täcka de pengar som arbetarna skickar hem, men de kommer hit från landsbygden för att föda sina familjer. Annars skulle det inte finnas några som arbetade i fabriker.

Arbetet försörjer barnen

På en skräpig bakgata i centrala Phnom Penh delar **Phen Chanthou** ett rum med två av vännerna från fabriken. De har sökt sig till huvudstaden från hemprovinsen Takéo och försörjer sig nu på att sy kläder åt den svenska klädjätten H&M.

Utän övertid tjänar Phen Chanthou 140 dollar varje månad. En knapp femtedel av det går till hyran av det nedgångna rummet. När alla utgifter är betalda har hon 80 dollar kvar att skicka hem till sina två barn.

– Jag saknar dem väldigt mycket, säger hon. Men jag kan inte hälsa på så ofta för resan är dyr och jag behöver kunna skicka dem pengar.

Phen Chanthou har varit borta från familjen i fyra år. Arbetet försörjer barnen – men till priset av kontakten med deras mor.

Människorätsorganisationer har dokumenterat en lång rad övergrepp inom Kambodjas textilindustri. Där ibland våld från chefer och arbetsledare, obetald arbetstid och anställda som får sparken om de blir gravida.

– Arbetsförhållandena är inte bra, säger Phen Chanthou. Cheferna stressar oss jämt att jobba fortare

och är ofta otrevliga. Men vi får gå på toaletten när vi vill.

H&M har lagt stor kraft på att marknadsföra sig som socialt ansvarstagande, men så sent som i september fick företaget hård kritik i en rapport från den ideella organisationen Clean Clothes Campaign som verkar för rättvisa villkor i textilsektorn. Fusk med anställningskontrakt, anställda som måste be om lov för att gå på toaletten och diskriminering av fackligt aktiva var missförhållanden som upptäcktes på fabriker H&M framhållit som föredömen.

Free Trade Union instämmer i kritiken men menar att huvudproblemet för dess medlemmar är att klädjätten trots sina fagra ord inte betalar en lön som räcker för ett anständigt uppehälle.

– H&M är den största beställaren i Kambodja och andra företag anpassar sina villkor efter dem. Företaget påstår att de vill ge levnadslön till arbetarna men ingenting händer. Vi lever med hungriga magar när vi tillverkar globala märken.

Global strategi

H&M bekräftar att de beställer från fabriken där Phen Chanthou arbetar men nekar till att ställa upp på en intervju. "H&M lanserade som första modeföretag en global strategi för rättvisa levnadslöner i slutet av 2013. Även om löneutvecklingen överlag går framåt i de länder där vi producerar vill vi gärna att det ska gå snabbare", skriver företaget i stället i ett mejl svar.

Räknat i procent har lönerna stigit snabbt i Kambodjas textilsektor. Problemet är bara att priserna stiger minst lika snabbt.

– Lönen är för låg för att bo i Phnom Penh. Kostnaderna blir högre hela tiden, säger Phen Chanthou.

Hur går då den omöjliga ekvationen ihop? Phen Chanthou beskriver en tillvaro där allt utom livets absoluta nödtorft måste prioriteras bort.

– Vi lever väldigt billigt, säger hon. Många av oss får ris hemifrån, annars skulle vi inte ha råd att äta.

TEXT IVAR ANDERSEN
FOTO JONAS GRATZER

Arbetsförhållandena är inte bra. Cheferna stressar oss jämt att jobba fortare och är ofta otrevliga. Men vi får gå på toaletten när vi vill.

Phen Chanthou, sömmerska

en madrasslös säng utan för sitt rum.

TRANSPORT. Arbetare från textilfabrikerna där H&M:s kläder tillverkas klättrar upp på ett lastbilsflak för transport till sina små rum. Hyresvärdar är oftast fabrikena.

LIVEGEN. En kvinna ligger och sover på golvet till det rum som familjen hyr dyrt av en av de textilfabriker där HM syr up sina kläder.

Penh syr våra kläder

FAKTA

Kambodjas textilindustri

- Textilsektorn sysselsätter omkring 700 000 kambodjaner. Nästan alla är kvinnor.

- Branschen står för 16 procent av landets bnp och 70-80 procent av exporten.

- Den lagstadgade minimilönen ligger på 140 dollar i månaden och höjs vid årsskiftet till 153 dollar. Samtidigt har den så kallade levnadslönen - alltså den inkomst som krävs för en dräglig levnadsstandard - beräknats till 283 dollar i månaden.

- Kambodjas befolkning är en av världens fattigaste. Landets ekonomi har vuxit kraftigt under det senaste decenniet men välfärden är koncentrerad hos en liten elit och 20 procent av invånarna lever fortfarande under fattigdomsgränsen.

Källor: Human Rights Watch, Clean Clothes Campaign, Världsbanken

ARBETARE. Phen Chanthou (i mitten) delar ett rum med två av vännerna från fabriken. De har sökt sig till huvudstaden från hemprovinen Takéo och försörjer sig nu på att sy kläder åt den svenska klädjätten H&M.